शकुन्तिकेत्याह। विड्वै शकुन्तिका। राष्ट्रमश्वमेधः। विशञ्चै-वास्मै राष्ट्रञ्च समीची दधाति" इति। 'इयं' प्रत्यक्षतो दृश्य-माना, 'यकाशकुन्तिका' या काचित्पक्षिस्त्री विद्यते, सा च पक्षिणं पृष्ठतो गच्छत्येव। न तु पृष्ठं क्वचिदवतिष्ठते। हे महिषि एवं त्वमपि न तृप्यसि तदेतदयुक्तमिति मन्त्राभि-प्रायः। अत्र शकुन्तिकाशब्देन पक्षिस्त्रीसदृशी प्रजा सूच्यते, अयमश्वमेधश्च राष्ट्रसदृशः, तथा सति तत्पादपाठेन प्रजा-राष्ट्रयोर्यजमान आनुकूल्यं सम्पादयति॥

(९) द्वितीयपादस्य तात्पर्यं दर्शयति। "आहन्तमिति सर्पतीत्याह। तस्माद्राष्ट्राय विशः सर्पन्ति" इति। 'आह-न्तमिति पक्षिशब्दानुकरणं, तथाविधं शब्दं कुर्वन्ती पक्षि-स्त्री पुमांसम्पक्षिणं 'सर्पति'। यस्मात् मन्त्र एवमाह 'तस्मात्', लोकेऽपि राष्ट्रार्थं शकुन्तिकास्थानीयाः प्रजाः प्रवर्तन्ते॥

(१०) तृतीयपादस्य तात्पर्यं दर्शयति। "आहतं गभेपस इत्याह। विड्वै गभः। राष्ट्रं पसः। राष्ट्रमेव विश्यां हन्ति। तस्माद्राष्ट्रं विशं घातुकम्" इति। अत्र गभशब्दो वर्णविप-र्यासेन स्त्रीव्यञ्जनभगमाचष्टे। पसशब्दोऽपि वर्णव्यत्यासेन सप-मावापयोग्यं पुरुषव्यञ्जनमाचष्टे। स्त्रीव्यञ्जने पुंव्यञ्जनं 'आह-तं', इति मन्त्रार्थः। अत्र स्त्रीव्यञ्जनवाचिना गभशब्देन प्रजो-पलक्षिता। पुंव्यञ्जनवाचिना पसशब्देन राष्ट्रं सूचितं। ततः प्रजायां 'राष्ट्रं', 'आहन्ति' संयोजयति। यस्मादेवं 'तस्मात्', लोकेऽपि यत् 'राष्ट्रं' तत् 'विशं' 'घातुकं' प्रजां प्रति गमन-